
УДК 159.9**Валерій Васильович СОКУРЕНКО,**

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ

Розглянуто основні соціальні та психологічні проблеми становлення Національної поліції України. Проаналізовано вимоги до сучасних працівників поліції та соціально-психологічні особливості їх професійної діяльності.

Ключові слова: поліцейський, Національна поліція України, соціальні та психологічні проблеми.

Цього року Національна поліція України відзначатиме четвертий рік свого існування. Шлях, подоланий за цей час, був нелегким і в контексті утворення правової бази функціонування поліції як державної інституції, і з точки зору соціальних перетворень.

Перш за все, відбувалися складні та найбільш масові в історії сучасної України кадрові ротації. Упродовж 2015–2017 років проводилось атестування поліцейських – глобальний процес, який суттєво змінив склад правоохоронців. Так, усього за два роки пройшли атестування 86 219 поліцейських. За його результатами стосовно 5 068 поліцейських було ухвалено висновок «займаний посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службову невідповідність», стосовно

5 438 поліцейських – «займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в поліції через службову невідповідність». За висновками атестаційних комісій звільнено зі служби в поліції через службову невідповідність 4 687 працівників [1].

Відбулися істотне зменшення штатної чисельності атестованого складу органів поліції (до 110 000 осіб) і звільнення зі служби великої кількості осіб, які не змогли або не схотіли адаптуватися до нових складних умов діяльності, виявилися неспроможними переносити значні психоемоційні навантаження, мали несприятливі психологічні якості, нестійку або негативну професійну мотивацію або були неготовими до подолання труднощів. Усі ці структурні перетворення корінним чином зачепили тисячі доль і кар'єр як рядових працівників поліції, так і керівного складу. Далеко не всі фахівці виявилися здатними продовжувати працювати у нових умовах, з іншого боку, процеси адаптації нових поліцейських до професій діяльності також були непростими й болісними [1].

Разом із тим певні дії особового складу під час виконання службових обов'язків засвідчили, що багато хто з «нових» працівників психологічно не готовий виконувати поставлені завдання, такі особи губляться та допускаються серйозних помилок, що нерідко призводить не лише до їх поранень, але й до загибелі. Діяльність працівника патрульної поліції є пов'язаною зі стресами та негативними емоціями, характеризується високим ступенем ризику, потребує великої фізичної витривалості й підвищеної відповідальності за прийняття рішень і водночас супроводжується браком позитивної зворотної інформації про свою діяльність, невизначеністю посадового зростання та несприятливим соціально-психологічним кліматом у професійному колективі [3].

Збільшення кількості тяжких злочинів породжує і збільшення кількості випадків застосування працівниками табельної вогнепальної зброї як для захисту громадян, так і з метою власної безпеки в ситуаціях, що, по суті, є екстремальними. Працівникам часто доводиться діяти в умовах з значними психічними та фізичними навантаженнями, конфліктним спілкуванням, в умовах невизначеності та дефіциту часу, необхідності швидкого прийняття правильних рішень [2, с. 272–275].

Працівник поліції сьогодні – переважно молода людина, яка має ті ж само потреби, що і його ровесники. Він потребує гідної грошової винагороди за свою працю, тим паче, що реалізація професійних обов'язків досить часто відбувається в екстремальних умовах і з ризиком для життя та здоров'я; його непокоять відсутність житла та

нечітко перспективи його отримання, нездатність створити належні матеріально-побутові умови для своєї сім'ї; його бентежить неможливість приділити увагу вихованню дітей через ненормований робочий день [4, с. 94].

Протягом 2017 р. за ініціативою керівництва Національної поліції України та Міністерства внутрішніх справ України в органах і підрозділах Національної поліції України організовано та проведено низку масштабних, комплексних опитувань, у яких взяло участь 91 633 (89 %) поліцейських. За результатами цих опитувань встановлено, що основними чинниками, які негативно впливають на мотивацію поліцейських та ефективність службової діяльності, є:

- недостатній розмір грошового утримання, що не дозволяє більшості поліцейських задовольнити свої основні потреби та потреби своєї родини (в середньому зазначили близько 70 %);

- некомплект посад у підрозділах і значна плінність кадрів, серед іншого керівників, через що значно підвищується службове навантаження на працюючих поліцейських (зазначають близько 60–70 % поліцейських);

- постійне (безпідставне) порушення режиму роботи (затримання на службі без явної необхідності, виклик на службу у вихідні дні та під час відпустки), що не дозволяє поліцейським відновлювати свої фізичні сили (відпочивати) та приділяти належну увагу сімейним обов'язкам (65 %);

- недоліки в організаційно-управлінській діяльності: велика кількість та значна тривалість нарад і засідань, які крадуть багато робочого часу; тривале очікування прийому у начальника для доповіді й узгодження потрібних документів (15–25 %), суб'єктивне ставлення керівників до оцінювання результатів службової діяльності та розподілу премій (20 %);

- недостатня професійна підготовка поліцейських, що є однією з основних причин їх неготовності професійно діяти в екстремальних ситуаціях (від 20 % до 40 %) тощо.

Високі вимоги до виконання правоохоронцями професійних обов'язків у сучасній Україні не підкріплюються належним рівнем правосвідомості та сформованості у громадян суспільної ідентичності, з їхнього боку не вистачає розуміння взаємозв'язку державного та родинного благополуччя [4, с. 99].

Соціально-психологічними особливостями професійної взаємодії працівників, як зазначає Л. С. Шелег, є такі: а) необхідність співпраці з кримінально зараженими елементами, несумлінними потерпілими й свідками – особами, які дають свідомо неправдиві

свідчення або відмовляються від давання показань; б) часте виникнення гостро конфліктних ситуацій, викликаних протистоянням суб'єктів правоохоронної діяльності та представників злочинного світу у зв'язку з різноспрямованістю їх цілей, проекція конфліктних взаємовідносин злочинця із законом на конкретну особу – працівника Національної поліції України; в) наявність ситуацій службової діяльності, що характеризуються перманентним балансом власних уявлень про справедливість і рівноправність і соціальними, політичними та правовими реаліями [4, с. 361].

У професійному середовищі Національної поліції України існує низка соціально-професійних суперечностей: між динамікою професійних завдань, вимогами до професії та внутрішньою неготовністю співробітників до здійснення професійної діяльності; між невизначеністю законодавчої та правоохоронної політики в державі й морально-ідеологічними установками суспільства та прагненням співробітника займати чітку й визначену позицію; між природною особистісною потребою в самореалізації та неможливістю її реального досягнення в умовах, що склалися. Можливо, система психологічного забезпечення професійної підготовки і є тією самою ланкою, що дозволить зробити професійний вибір майбутнього правоохоронця більш усвідомленим, а його професійний розвиток – більш гармонійним [1].

Список бібліографічних посилань

1. Клименко І. В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських : монографія. Харків : Фоліо, 2018. 424 с.
2. Корнев О. М. До питання формування психологічної компетентності працівників міліції до розв'язання екстремальних ситуацій службової діяльності // Психологічні технології в екстремальних видах діяльності : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 22–23 трав. 2008 р.). Донецьк : Донецьк. юрид. ін-т ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2008. С. 272–275.
3. Литвинова Г. О. Особливості функціонування емоційної сфери працівників ППСМ в умовах професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2008. 23 с.
4. Шелег Л. С. Психосоматичний статус особистості працівника Національної поліції України : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.06. Київ, 2016. 430 с.

Одержано 10.03.2019

Рассмотрены основные социальные и психологические проблемы становления Национальной полиции Украины. Проанализированы требования к современным работникам полиции и социально-психологические особенности их профессиональной деятельности.

Ключевые слова: полицейский, Национальная полиция Украины, социальные и психологические проблемы.